

VYKAZOVANIE INFORMÁCIÍ O RIZIKÁCH V ÚČTOVNEJ ZÁVIERKE POISŤOVNÍ

Reporting information on Risks in the Financial Statements of Insurance Companies

Jitka Meluchová

Úvod

Poistenie vytvára ochranný mechanizmus vo forme finančnej služby, ktorá má eliminovať dôsledky existujúcich náhodných rizík a udalostí tým, že zabezpečí finančné odškodnenie spoločnosti, organizácie alebo jednotlivca za ujmy spôsobené na majetku, zdraví alebo živote. Nemenej významnou úlohou poistenia je jeho rezervotvorný charakter, ktorý má umožniť poistenému zabezpečiť si finančné zdroje do budúcnosti, pri dožití sa konca poistnej doby. Efektívne fungovanie tohto mechanizmu závisí od správne nastaveného risk manažmentu poisťovní. Cieľom príspevku je analýza a hodnotenie rizík súvisiacich s vykonávaním poisťovacej činnosti, ako aj požiadaviek na vykazovanie týchto informácií v účtovnej závierke poisťovní.

Riziko v poisťovacej činnosti

Objektívnou realitou každej ľudskej činnosti je existencia rizika, ako možnej negatívnej odchýlky od predpokladaného priebehu alebo výsledku, ktorá môže spôsobiť finančnú stratu alebo ujmu na zdraví či smrť. Systém hodnotenia rizík predstavuje množstvo vstupných faktorov, ktoré je potrebné analyzovať a posúdiť z hľadiska významnosti, frekvencie a dôsledkov, čo následne ovplyvní aj cenu poistenia (poistnej služby). Než poisťovňa poskytne na dané riziko poistnú ochranu, skúma či je riziko *poistiteľné*, tzn. či je riziko identifikovateľné, či strata spôsobená vplyvom rizika je finančne vyčísliteľná, či vznik poistnej udalosti bude aktom náhodnosti a následne či poistenie tohto rizika je pre ňu ekonomicky únosné.

Poistné riziko je zákonom o poisťovníctve definované ako nebezpečenstvo, ktoré môže viesť k vzniku poistnej udalosti. V rámci nadnárodnej úpravy je poistné riziko vymedzené štandardom *IFRS 4 Poistné zmluvy*. Poistné riziko predstavuje neistotu spojenú s pravdepodobnosťou vzniku budúcej udalosti, výškou, frekvenciou a momentom možnej výplaty budúcich plnení. Poistné riziko je významné vtedy, ak by pri vzniku poistnej udalosti bola poisťovňa povinná vyplatiť poistenému významnú sumu dodatočných plnení. Poistná zmluva kryje *významné* poistné riziko, ktoré poisťovňa preberá od poistenca a tým sa zaväzuje, že ak v budúcnosti nastane zmluvou špecifikovaná neistá udalosť, ktorá má na poistenca negatívny dopad, vyplatí mu finančnú kompenzáciu formou poistného plnenia. Podstatou poistnej zmluvy je teda *neistota* plynúca z prenosu rizika spojená a tým, či poistná udalosť vôbec nastane, kedy nastane a koľko bude musieť poisťovňa zaplatiť, ak nastane. Definícia poistného rizika sa vzťahuje na riziko, ktoré poisťovateľ prijíma od poistenca tzn. ide o už *existujúce* riziko postúpené na iný subjekt (poisťovňu). *Následné* riziko vytvorené zmluvou už nie je poistným rizikom, napr. riziko z predčasného zrušenia poistnej zmluvy alebo riziko nárastu administratívnych nákladov spojených so správou zmlúv. Risk manažment poisťovne je teda zodpovedný za oblasť riadenia rizík a navrhovania optimálnych procesov tak, aby poisťovňa podstúpila minimálne riziko po akceptácii prevzatého rizika od poistenca.

Poisťovňa preberie riziko na základe analýzy a miery možnej akceptácie rizika pre dané odvetvie poistenia. Poisťovateľ má k dispozícii množstvo nástrojov na identifikáciu, posúdenie a riadenie rizík (napr. štatistické údaje o škodovosti, spôsoby a metódy určenia prognózy škodovosti, spôsob tvorby technických rezerv, stratégiu zaistenia a spolupoistenia, využitie spoluúčasti poisteného). Po celkovom posúdení rizika je rozhodujúcim predpokladom stanoviť *cenu poistenia*. Poisťovňa je povinná stanoviť výšku predpisu poistného (ocenenia poistnej ochrany) na základe poistno-matematických metód tak, aby suma predpísaného poistného zabezpečovala *trvalú splniteľnosť* všetkých jej záväzkov, vrátane tvorby dostatočných rezerv. Dodržanie efektívnosti pri určení výšky poistného je stanovené zákonom o poisťovníctve¹ najmä z dôvodu, aby tlak konkurenčného prostredia nespôsobil *podhodnotenie* ceny poistenia a tým ohrozenie výplaty budúceho poistného plnenia.

Nemenej významnou úlohou je riadenie rizík, ktoré ohrozujú poisťovňu pri správe finančných prostriedkov, ktoré má dočasne k dispozícii vo forme prijatého poistného a ktoré budú použité v budúcnosti, v prípade ak nastane zmluvou špecifikovaná udalosť. Poisťovňa sa tak stáva významným hráčom na domácom, európskom i svetovom finančnom trhu investovaním týchto finančných prostriedkov poistencov, ktoré sú kumulované v *technických rezervách* poisťovne². Vzťah poisťovne k rizikám je špecifický a komplexnejší ako u iných subjektov, pretože tvorí podstatu jej činnosti. Identifikácia a kvantifikácia rizík jej následne dáva možnosť strategického riadenia, možnej eliminácie a najmä predikcie budúceho vývoja týchto rizík. To poisťovní umožňuje nastavenie peňažných tokov tak, aby vždy mala dostatok finančných prostriedkov na výplatu poistných plnení. Proces riadenia rizík, ktorým je poisťovňa vystavená musí byť komplexný a systematický, pretože v sebe zahŕňa okrem riadenia vlastných rizík (vzniknutých po uzatvorení zmluvy) aj riadenie rizík prevzatých od poistencov (existujúcich pred uzatvorením zmluvy). Úlohou rizikových manažérov je ochrániť poisťovňu pred zbytočnými stratami v prípade predvídateľných škodových udalostí alebo udalostí vzniknutých nesprávnou analýzou a riadením rizík. Riadenie rizík manažmentom poisťovne je *kontinuálna činnosť*, ktorá zahŕňa:

1. oboznámenie sa s rizikom (plánovanie spôsobu manažmentu rizika),
2. určenie rizikových faktorov (identifikácia rizika),
3. zhodnotenie rizika, posúdenie dôsledkov rizika (kvalitatívna analýza rizika),
4. kvantifikácia (ocenenie) vplyvu rizika,
5. formy a spôsoby znižovania rizika, prehodnocovanie rizík vplyvom zmien podmienok (plánovanie reakcií na rizika, stres testy),
6. monitorovanie, kontrola a predikcia budúceho vývoja rizika.

Vykazovanie informácií o rizikách

Obsahom *poznámok* poisťovne by mali byť predovšetkým informácie, ktoré vysvetľujú a doplňujú údaje vykázané v súvahe a vo výkaze komplexného výsledku³ alebo informácie neuvedené v iných výkazoch účtovnej závierky, ktoré sú však nevyhnutné pre ich správne pochopenie. Ďalej sa uvádzajú informácie popisujúce významné riziká a neistoty vyplývajúce

¹ § 35 zákona č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

² Označenie rezerv prívlastkom „technické“ vychádza z tradicionalizmu uplatňovaného v poistnej terminológii, ktorú rešpektuje aj slovenský zákon o poisťovníctve. Prívlastkom „technický“ sa označovala príslušnosť danej rezervy súvisiacej s poisťovacou a zaistovacou činnosťou a tým jej odlíšenie od tvorby iných rezerv. Poisťovne nie sú povinné používať tento termín pri vykazovaní informácií v účtovnej závierke, IFRS tento termín nepoznajú. Vzhľadom však na to, že údaje uvádzané v účtovnej závierke sú určené pre používateľov a ak majú spĺňať *požiadavku zrozumiteľnosti* mali by nadväzovať na zaužívané pojmy, ktoré sa používali v účtovníctve a výkazníctve poisťovní podľa národnej právnej úpravy, ak to nie je v rozpore s IFRS.

³ Novela IAS 1 z júna 2011 upravuje názov *Statement of Comprehensive Income* na *Statement of Profit or Loss and Other Comprehensive Income*.

z poistného a finančného rizika, ako aj ďalšie dôležité skutočnosti plynúce zo samotnej činnosti poisťovne. Vzhľadom na uvedené skutočnosti je zrejmé, že príprava a zostavenie poznámok už nie je záležitosťou iba účtovníka, ale aj interného audítora, aktuára a risk manažmentu poisťovne. Podľa požiadaviek *IFRS 4* uvedie poisťovňa najmä povahu a rozsah rizík vyplývajúcich z uzatvorených zmlúv, aby mohli používatelia pochopiť a zhodnotiť riziká plynúce z poistných zmlúv. K naplneniu týchto požiadaviek poisťovňa *musí zverejniť informácie o:*

- cieľoch, postupoch a metódach uplatňovaných pri riadení rizík vyplývajúcich z uzatvorených zmlúv,
- poistnom riziku (pred aj po zmiernení rizika pomocou zaistenia, vrátane informácií o koncentrácii poistného rizika a skutočnej výške poistných udalostí v porovnaní s odhadovaným vývojom poistných udalostí),
- investičnom riziku z investícií z prostriedkov technických rezerv,
- úverovom riziku, riziku likvidity a trhovom riziku,
- riziku vyplývajúcom z vložených derivátov (opcií a garancií) obsiahnutých v poistných zmluvách,
- analýze citlivosti voči poistnému riziku, najmä ich vplyv výsledok hospodárenia a vlastné imanie.

Podľa požiadaviek *IFRS 7 Finančné nástroje: Zverejnenie* uvedie poisťovňa v poznámkach údaje, ktoré používatel'ov informujú o rizikovej angažovanosti poisťovne a spôsobe, akým riadi svoje riziká, aby získali kvalifikovaný úsudok o podstupovaných rizikách a výnosoch, ako aj o miere istoty budúcich peňažných tokov. K naplneniu týchto požiadaviek poisťovňa zverejní najmä:

- význam finančných nástrojov pre finančnú pozíciu a výkonnosť poisťovne,
- profil a mieru rizík plynúcich z finančných nástrojov,
- koncentráciu jednotlivých rizík,
- kvalitatívne a hodnotové informácie o rizikách vyplývajúcich z finančných nástrojov, ktorým je poisťovňa vystavená v priebehu vykazovaného obdobia, vrátane
- zverejnenia úverového rizika, rizika likvidity, trhového rizika a ďalších rizík.

Koncentrácia poistného rizika určuje rozsah, v akom môže určitá poistná udalosť ovplyvniť výšku záväzkov poisťovne. Miera koncentrácie rizika závisí od vzniku určitej udalosti alebo série udalostí, ktoré významne ovplyvnia výšku plnenia poisťovne (napr. vznik málo frekventovanej udalosti veľkého rozsahu pri živelnnej katastrofe alebo riziko závažných súdnych sporov či riziko vyplývajúce z geografickej polohy).

Riadenie rizika je zložitý proces, ktorý si vyžaduje kvalitné a včasné informácie, prepracované nástroje, metódy a techniky pretože jednotlivé riziká spolu navzájom často súvisia. Tieto požiadavky vyplývajú aj z iniciatív ako je *Sarbanes-Oxley*, *Basel II*, *Solvency II* a snahy minimalizovať náklady, čo vytvára tlak na poisťovne, aby chápali akceptáciu a riadenie rizík, ako hlavnú súčasť obchodnej a investičnej stratégie a skvalitňovali svoje postupy, odhady a predpoklady budúceho vývoja. Všetky tieto dôležité informácie musí poisťovňa transformovať aj do prezentácie svojej účtovnej závierky.

Záver

Zohľadnenie požiadaviek štandardov *IFRS 4* a *IFRS 7* je neoddeliteľnou súčasťou poznámok poisťovne v časti, zaoberajúcej sa *riadením poistného a finančného rizika*. Do popredia sa neustále viacej dostáva snaha analyzovať riziká ohrozujúce finančné aktivity poisťovne a následné riadenie týchto rizík, s cieľom ich identifikácie (odhaľovania) a eliminovania. Nárast počtu zlyhaní finančných spoločností vedie k zavádzaniu prísnejších pravidiel orgánmi dohľadu, ktoré tlačia poisťovne do situácie, kedy musia efektívnejšie riadiť svoje riziká.

Investori, ale aj poistenci potrebujú informácie, akú stratégiu poisťovňa zvolila pri riadení svojich rizík (napr. v prípade poistného, úverového, trhového, operačného rizika a rizika likvidity) a ako je schopná udržiavať dostatočnú úroveň svojho ekonomického potenciálu (reprezentovaného solventnosťou, výškou technických rezerv a ich finančným investovaním), aby bola schopná týmto rizikám čeliť aj v takých časoch, aké sú v súčasnosti na svetovom finančnom trhu.

Abstrakt

Riadenie rizík je predpokladom dlhodobej konkurencieschopnosti poisťovní, zvládania finančnej krízy a výkyvov spôsobených na finančných trhoch. Ak sa poisťovni podarí nastaviť účinný systém riadenia rizík ob stojí v konkurenčnom prostredí a zabezpečí si tak finančnú stabilitu a dôveryhodnosť pre svojich klientov, akcionárov a obchodných a finančných partnerov.

Kľúčové slová: poisťovne, poistný trh, finančný trh, poistené riziko, risk manažment

Summary

Risk management is important for ensuring long-term competitiveness of the insurance companies and managing the financial crisis caused by fluctuations in financial markets. If the insurance company succeeds to set effective risk management system it will be able to withstand in the competitive environment. This insurance will ensure financial stability and credibility for its clients, shareholders and business and financial partners.

Key words: insurance company, financial market, insurance risk, risk management

JEL klasifikácia: G15, G17, M40

Použitá literatúra

- [1] Meluchová, J. Účtovníctvo a vykazovanie poisťovní podľa IFRS. Bratislava: IURA EDITION, 2009. 279 s. ISBN 978-80-8078-278-8.
- [2] Svitek, M.: Finančné nástroje podľa IFRS/IAS. Bratislava: IURA EDITION, 2008. 337 s. ISBN 978-80-8078-188-0.
- [3] Zákon č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Kontakt

Jitka Meluchová, Ing., PhD., Katedra účtovníctva a audítorstva, FHI, EU v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, tel.: +421 2 67 295 757, jitka.meluchova@euba.sk